

İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRETMENLERİ, YÖNETİCİLERİ VE İL EĞİTİM DENETMENLERİNİN DEMOKRATİK İNANÇ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Atila YILDIRIM*

Özet

Demokrasi son yıllarda gerek Türkiye’de gerekse dünyada çok konuşulan konulardan biri haline gelmiştir. Demokrasi kavramına farklı anlamlar yüklenmiş de genelde olumlu olarak kabul edilmektedir. Yönetim biçimi olarak bilinen demokrasi her geçen gün yaşam biçimi halini almaktadır. Demokrasi kendiliğinden oluşmamakta bunun için çaba gerekmektedir. Demokrasinin oluşmasında, geliştirilmesinde eğitim vazgeçilemez bir araçtır. Bu araştırmada ilköğretim okulu öğretmenleri, yöneticileri ve eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeylerine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Tesadüfî örnekleme yöntemi ile belirlenen çalışmanın örneklemini, Konya il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 359 öğretmen, 71 yönetici ve 59 eğitim denetmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların görüşlerine göre araştırma sonucu, göreve göre eğitim denetmenlerinin, branşlara göre sınıf öğretmenlerinin ve mesleki kıdeme göre 11-20 yıl hizmeti bulunanların demokratik inanç düzeylerine ilişkin görüşlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Demokrasi, ilköğretim, öğretmen, yönetici, il eğitim denetmeni

Giriş

Demokrasi, son zamanlarda ülkemizde ve dünyada en çok üzerinde durulan kavramlardan biri haline gelmiştir. Ancak, demokrasinin ne olduğu, asgari hangi koşulları içerdiği konularında ortak bir uzlaşma henüz bulunmamaktadır. Demokrasi, ilk olarak eski Yunan devletlerinde halka dayalı bir yönetim biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2000). Tarihsel süreç içerisinde demokrasi kavramı ve uygulamaları çağın gereklerine göre gelişerek bugünkü şeklini almıştır. Son yıllarda demokrasi ile yönetilen ülkelerin sayısında ciddi bir artış gözlenmektedir. 1900’de demokrasi ile yönetilen ülke sayısı 10 iken 2005 yılı itibariyle dünyanın 190 ülkesinden 119’u demokrasi ile yönetim tarzını tercih etmiştir. Yirmi birinci yüzyılın başlarında altın üne kavuşan demokrasi, en iyi yönetim şekli olarak iyi bir üne sahiptir (Mandelbaum, 2008).

Dahl (1971) modern demokrasinin temel unsurlarını şu şekilde sıralamaktadır (Akt: Akgün, 2003:64):

* Yr. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi

-Kamusal kararlar ve hükümet kararları üzerindeki kontrol yetkisi seçilmiş organlarda toplanmalıdır.

-Bütün yetişkinler, temsil organların seçiminde oy hakkına sahip olmalıdırlar.

-Bütün yurttaşlar ülkede seçimle belirlenen organlara seçilebilme imkanına sahip olmalıdırlar.

-Yurttaşlar alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma imkanlarına sahip olmalıdır. Bundan da öte, alternatif haber kaynakları mevcut olmalı ve bunlara yasal güvence sağlanmalıdır.

-Yurttaşlar bağımsız siyasal partileri ve menfaat gruplarını içine alan nispeten bağımsız kuruluş ve organizasyonları şekillendirebilme hakkına sahip olmalıdırlar.

-Halk tarafından seçilmiş organlar anayasal yetkilerini seçilmemiş organların ezici muhalefetine tabi olmadan kullanabilmelidirler.

-Devlet kendi kendini yönetmelidir. Devlet diğer üstün siyasi sistemler tarafından getirilen baskılardan bağımsız olarak hareket edebilmelidir.

Demokrasi bireylere büyük hak ve sorumluluklar vererek insana güven esasına dayanır. Demokrasi temel özgürlüklerin ve insan haklarının sınırlandırılmasıyla bağdaşmaz. Demokraside birey bağımsız, tutarlı, aktif, mücadeleci, kendini gerçekleştiren, topluma yönelmiş ve uzlaşmacı özelliklere sahiptir. Halk yönetimi olan demokrasinin çoğunluğun egemenliğine dönüşmesinin önlenmesi, azınlığın tek kişi bile olsa çoğunluğa karşı korunması düşüncesi demokrasinin vazgeçilmez değerlerindendir (Çetin, 2002). Demokrasinin temel iki kuralı herkes için bağımsızlık (bireysel özgürlük) ve halk egemenliğidir (Mandelbaum, 2008). Bu bağlamda, çoğulculuk, bireysel özgürlük ve toplumsal barışın sağlanması demokrasinin temel güvencesi olarak kabul edilebilir.

Demokratik toplumlarda her birey değerlidir, düşüncelerini ifade etmede özgürdür, kendini gerçekleştirme hakkı vardır, her birey kararlarının ve davranışlarının sorumluluğunu taşır, başkalarının görüşlerine açıktır, demokratik vatandaş olarak hak ve sorumluluklara sahiptir (Kuzgun, 2000). Anayasada (1982) Türkiye Cumhuriyetinin demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda “demokrasi eğitimi” Türk milli eğitiminin temel ilkelerinden biridir. Bu ilke doğrultusunda güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olması gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır (Gürsel, 2008). Öğrencilerin demokratik tutum ve değerleri kazanmalarında okul ortamında demokratik uygulamaların önemi çok büyüktür. Özellikle okulda, okul yöneticileri ve öğretmenler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan demokratik tutum ve değerlere verilen önem öğrenciler için örnek teşkil etmektedir.

Anayasaya dayalı olarak demokrasi kurumlarının mükemmel olarak kurulması yeterli değildir. Gerçek anlamda demokrasinin işleyişini sağlayacak olan bireylerin katılımcı bir siyasal kültüre sahip olmaları gereklidir. Katılımcı bir kültür ise, toplumun demokrasi eğitimi ile bilgi ve ilgi düzeylerinin geliştirilmesiyle mümkün-

dür. İnsanlar, özümsemeden gerçek demokrasiyi yaşayamaz ve yaşatamaz. Demokrasinin gereği demokratik da bireylerin doğuştan getirdiği bir özellik olmayıp, etkin ve sürekli bir demokratik yurttaşlık eğitimiyle sonradan kazanılan kültür ve yaşam biçimidir (Akgün, 2003). Dahl'ın (1971) demokratik ideali, politik eşitliğe sahip vatandaşların beklentilerine yönetimin sürekli cevap veriyor olmasıdır. Bu ideale ulaşmak için, örgütlenme özgürlüğü, seçilmiş yöneticiler, ifade özgürlüğü, oy kullanma hakkı (seçme ve seçilme), kamu yönetiminin niteliğinin yaygınlaşması, özgür ve adil seçimler, bilgi kaynağına alternatif erişim kolaylığı ve vatandaşların hükümet politikalarına olan güveninin artırılması gereklidir (Akt: Carlin ve Singer, 2011; Marri, 2003).

Eğitim, demokrasinin yaşamasında en önemli faktörlerden biri olduğu kadar, demokratik düşünce ve uygulamalar da eğitimin gelişmesinde önem taşımaktadır. Eğitim düşünce, bilgi ve davranışa, demokrasi ise eylem, uygulama ve başarıya dönüktür. Demokrasinin temelinde var olan insan haklarını sağlamak, demokrasinin başlıca görevlerinden biri olduğu gibi, eğitimin temel ilkesi olan fırsat ve imkân eşitliğini sağlamak da demokratik yönetimin başlıca sorumluluklarındandır (Bursalıoğlu, 1991:192).

Eğitim kurumları bir taraftan ulusal, demokratik, laik değerleri yeni kuşaklara kazandırırken, bir yandan da üstlenecekleri görev ve sorumlulukları öğretip benimsetmelidir. Öğrenciler eğitim sürecinde eleştirel düşünme tutum ve alışkanlığını kazanarak, yeniliklere açık, hoşgörülü bir kişilik geliştirebilmelidirler. Bunun için okullarda; öğrenciye kendine özgü hakları ve kişiliği olduğunu kavratarak yeteneklerine ve doğalarına uygun kişilik geliştirebilmeleri için kendilerine güven duyarak, sevgiyle büyümeleri ve kişiliklerinin gelişimini sağlayıcı bir ortam hazırlanmalıdır. Okul örgütü içinde, insan yetiştirme görev ve sorumluluğunu üstlenen öğretmen ve yöneticilerin tutumları demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasında çok önemlidir. Okulda çalışanların tutum ve davranışlarının, öğrenci davranışlarının şekillenmesindeki önemi genel kabul gören bir gerçektir. Öncelikli olarak öğretmen ve yöneticilerin demokratik bir tutum içinde olmaları öğrencilerin demokratik davranışları kazanmasını sağlar. Demokrasiye inanmayan, onu benimsemeyen ve uygulamayanların, öğrencilerde demokratik davranışları geliştirmesi beklenemez. Şeker ve Topsakal (2011) örgütsel demokrasinin benimsenmesi ve uygulanmasına ilişkin araştırmalarında ilköğretim okulu yönetici ve öğretmenleri örgütsel demokrasiyi "oldukça" benimserken, uygulanabilmesi konusunda "orta" derecede görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin demokratik değerlere sahip olması, okuldaki uygulamalarda ve öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin bu değerleri öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır (Selvi, 2006). Okulda ve sınıfta demokrasinin oluşturulmasında sadece politika değişimi değil aynı zamanda okulda çalışanların gerçek demokratik tutum ve değerlere sahip olmaları gerekmektedir (Oswald ve Engelbrecht, 2004).

Ertürk (1986:29) demokrasi kültürünün yerleşmesi ve gelişmesi için öğretmenlerin uyması gereken bazı davranışları şöyle sıralamaktadır (Ertürk, 1986:):

Öğrencilerin sınıf içi etkinliklerin belirlenmesi ve amaçları tartışma hususunda tercihlerine yer verilmesi,

Aşamalı olarak öğrencilerin ne tür davranacağına kendilerinin karar vermelerine izin verilmeli ve onlara olanaklar hazırlanmalı,

Öğretmenler, öğrencilere belli bazı davranışları yapmalarını söyleyip durmak yerine o davranışları örneklerle, eleştirilerle, açıklamalarla göstermeli ya da yapmalıdırlar.

Öğrenciye, doğru ve yanlışın ne olduğunu söyleyip zorla yaptırmak yerine kendi görüşlerini oluşturmasına rehberlik etmeli,

Öğrencilerin bireyler olarak yeteneklerini ortaya çıkarmaları, geliştirmeleri ve bunlardan yararlanmaları için olanaklar sağlanmalı,

Sınıf içi ve dışı etkinliklerde, öğrenci katılımını ve gereklikçe kişisel girişimini özellikle özendirme yollarıyla öğrencilerle kubaşarak gereklikçe gruplaşarak hoş bir hava içinde çalışmalıdır.

Okul çeşitliliği olan sosyal bir çevredir. Bu çevrede öğrenci kendi çevresel sınırlılıklarından kurtularak, sınıf, kitaplık, spor alanları, laboratuvar vb. değişik ortamlarda yeni çevre ve arkadaşlar edinir (Karagöz ve Kesici, 1998). Böylece, öğrencilerin toplumsallaşmasını sağlayacak demokratik bir ortam oluşur. Gerek okulda, gerekse sınıfta öğrencilerin görüşlerini özgürce ifade edebileceği, kendilerini ilgilendiren kararlara katılacağı, özellikle de öğrencilerin eleştirel düşüncelerini (Frank ve Huddleston, 2009; Davis, 2010) sağlayıcı ortam hazırlanmalıdır. Demokratik uygulamaların yer aldığı okulda ve sınıfta, demokratik değerlere inanmış olan eğitimciler, bu değerleri destekler nitelikte, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan aktif öğrenme imkanları ve en uygun öğretim metodlarını kullanarak, en üst düzeyde öğrenme ortamı yaratmalıdırlar (Davis, 2010). Okulda demokratik eğitim ortamının oluşturulmasında okul yöneticisinin söylemleri ve eylemleri demokratik bir toplumun değerleri ile bütünleşmeli ve evrensel etik ilkeler tarafından yönlendirilmelidir. Bu etik ilkeler; örgütte bulunan üyelerin farklı kültürlerine ve düşüncelerine karşı saygılı ve hoşgörülü olunmasını, kişilerin eşit haklara sahip olmasını ve kaynakların adil olarak dağıtılmasını gerektirir (Aydın, 2001).

Demokrasinin dayandığı temel değerler; eşitlik, adalet, özgürlük, akıllılık, hoşgörü ve insana saygıdır. Okul bu temel değerlere göre yönetilmelidir. Bu değerler hem okul yönetimi hem de tüm öğretmenler ve öğrenciler tarafından benimsenerek uygulanmalıdır. Mutlu ve huzurlu bir örgüt ortamı oluşturmak ve sürekli geliştirmek için demokrasi gerekli koşullardan biridir (Karşlı, 2006). Bir ilköğretim okulu için demokrasi vizyonu şöyle ifade edilebilir (Karagiorgi, 2011); okul bütün ortaklarıyla (öğrenciler, öğretmenler, liderlik grubu ve diğerleri) bir öğrenen toplum olacak, hoş bir iklimde, işbirliği, demokrasi, riski ve tecrübeyi (yaratıcı ve yenilikçi) kabul eden ve öğrenme için geribildirimde bulunan öğrenme sürecinde bulunulacaktır. Bu vizyon, sadece tipik olarak kültürel yapıyı (amaçları ve eylem planlarını) ifade etmeyecek aynı zamanda, okul kültürünün temeli olacaktır.

Katılımcı karar süreci, eşit oy hakkı, seçme ve seçilme demokratik yönetimin temel ilkeleridir. Sınıfta demokratik yaşamın oluşturulması ve geliştirilmesi için öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmen tarafsız olarak sınıfta belli problemler üzerinde öğrencilerin tartışmalarına ortam oluşturmalıdır. Öğretmen öğrencilerin gönül güçleri ve coşkuları ile eğitsel etkinliklere katılımlarını sağlamalıdır (Aydın, 2000).

Demokrasi kavramı çağımızda yükselen değerler arasında yer almaktadır. Demokrasinin kavram olarak bilinmesi, sorulduğunda ne olduğunun söylenmesi yeterli değildir. Önemli olan demokrasiyi içselleştirmek, hayatımızın hemen her aşamasında kullanmak gerekmektedir. Demokrasinin bir yaşam biçimi haline gelmesi, yaşamın her alanında uygulanması arzu edilen bir durumdur. Demokratik tutum ve davranışlar sadece söylemde kalmamalı yaşam biçimi haline almalıdır. Bu nedenle eğitimde demokrasinin kavratılması için, öğretmenlerin demokratik davranışları model olarak uygulamaları beklenir. Araştırma sonucunda elde edilecek verilere dayalı olarak, öğretmenlerin, yöneticilerin ve eğitim denetmenlerinin demokratik davranışlarının geliştirilmesine katkı sağlaması umulmaktadır.

Farklı ülkelerde farklı model ve uygulamaları görülse de içerdiği bazı evrensel unsurlardan dolayı pekçok ülkede demokrasi kültürünü yaygınlaştırma ve vatandaşlarına kazandırma devlet politikası haline gelmiştir (Tamer, 2011). Toplumda siyasette, ekonomi alanında demokratikleşmek için demokrasi eğitimine ve dolayısıyla demokratik eğitimin bileşenlerinden olan adalet, özgürlük ve eşitlik gibi kavramların öğretilmesi ve normal hayatın vazgeçilmez bir parçası haline getirilmesinde eğitim kurumlarına ve eğitim çalışanlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Özellikle ve öncelikle eğitim kurumlarında adalet, özgürlük ve eşitlik arasında güçlü bir ilişkinin kurulmasına gerek vardır. Bu gereklilik adalet, özgürlük ve eşitliğin birbirlerini tamamlaması ile sürdürülebilir. Okulda demokratik alanların genişleyerek devam etmesi ve bireylerin kendilerini eşit hissedip, kendilerine fırsat eşitliği sunulduğuna inanmaları için, demokrasinin tüm bileşenlerinin tam anlamıyla uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin, yöneticilerin ve eğitim denetmenlerinin demokratik inanç, tutum ve davranışlara sahip olmaları beklenmektedir. Bu çalışma ile ilköğretim okulu öğretmenlerinin, yöneticilerinin ve eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeylerine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin, yöneticilerin ve eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeylerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim okulu yöneticileri, öğretmenleri ve eğitim denetmenlerinin görevlerine göre demokratik inanç düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
2. İlköğretim okulu yöneticileri, öğretmenleri ve eğitim denetmenlerinin mesleki kıdemlerine göre demokratik inanç düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
3. İlköğretim okulu yöneticileri, öğretmenleri ve eğitim denetmenlerinin branşlarına göre demokratik inanç düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma genel tarama modelindedir. Araştırmanın evrenini Konya ilinde görev yapan ilköğretim okulu öğretmenleri (6552), yönetici (684) ve il eğitim denetmenleri (87) oluşturmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini Konya il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 359 öğretmen, 71 yönetici ve 59 eğitim denetmeni oluşturmaktadır.

Araştırmada, özgün formu Z. Shechtman'a (2002) ait olup Kesici (2006) tarafından Türkçeleştirilen "Demokratik Olmayan Öğretmen İnanç Ölçeği (DOÖİÖ)" kullanılmıştır. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. Üç alt boyuttan oluşan puanların toplamı ise, Toplam Demokratik Olmayan Öğretmen İnanç puanını vermektedir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puanlama, her bir madde için bir ile beş arasında değişmektedir. Ölçeğin alt boyutları ve toplam demokratik olmayan inanç boyutunda puanların düşüklüğü demokratik inançlara güçlü düzeyde katılımı gösterir. Her bir boyut ve genel toplamdan elde edilecek puanların yüksekliği, demokratik olmayan inançlara güçlü katılımı; puanların düşük olması ise, demokratik olmayan inançlara katılımın düşük olduğunu gösterir.

Orijinal Demokratik Öğretmen İnanç Ölçeği (DÖİÖ)'nin geçerlik ve güvenilirliğinin belirlenmesinde, Cronbach Alpha tekniği uygulanmıştır. Ölçeğin bütünlüğüne ilişkin iç tutarlılık katsayısı .87 bulunmuştur. DÖİÖ' nin alt boyutlarından eşitlik .69; özgürlük, .73 ve adalet alt boyutu ise .72 bulunmuştur (Shechtman, 2002). Ölçeğin güvenilirliği için Kesici'nin (2006) yapmış olduğu madde analizine bağlı olarak hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları eşitlik faktörü için .77, özgürlük faktörü için .72 ve adalet faktörü için .72 ve ölçeğin bütünü için ise .81'dir. Bu çalışmada ölçeğin bütünü için Cronbach Alpha .86 bulunmuştur.

Verilerin analizinde SPSS 16.00 programı kullanılmıştır. İlköğretim okulu öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin görüşleri arasındaki farkı bulmak için görev, branş ve hizmet süreleri dikkate alınarak, Anova test tekniği kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin verilerin analizine yer verilmektedir. İlköğretim okulu öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeyleri görev değişkenine, mesleki kıdem ve branşlara göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır.

Görev Değişkenine Göre Demokratik İnanç Düzeyi

Araştırmaya katılan ilköğretim okulu öğretmenleri, yöneticileri ve eğitim denetmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerinin belirlenmesine ilişkin görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmamasına ilişkin Anova sonuçları tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Görev Değişkenine Göre İlköğretim Okulu Öğretmenleri, Yöneticileri ve Eğitim Denetmenlerinin Demokratik İnanç Düzeyleri

Boyutlar	Öğretmen (1)			Yönetici (2)			Eğitim Denetmeni (3)			F	P	Gruplar Arası Fark (Tukey)
	n	\bar{x}	ss	n	\bar{x}	ss	n	\bar{x}	ss			
Eşitlik	359	29,5	6,3	71	27,8	5,1	59	24,0	8,2	19,4	,000	1-3 2-3
Özgürlük	359	25,6	6,6	71	23,7	6,6	59	21,9	8,0	9,2	,000	1-3
Adalet	359	13,4	3,9	71	13,7	4,5	59	12,0	4,6	3,3	,038	2-3

◆ Atila Yıldırım

ANOVA sonuçlarına göre; eşitlik ($F=19,4$, $p=.000$), özgürlük ($F=9,2$, $p=.000$) ve adalet ($F=3,3$, $p=.038$). boyutlarında farklılaşma vardır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucuna göre; farklılık eşitlik boyutunda eğitim denetmenleri ile yönetici ve öğretmenler arasındadır. Eğitim denetmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerine ilişkin eşitlik boyutundaki ortalama puanları diğer iki gruba göre daha düşüktür. Bu durum, eğitim denetmenlerinin daha fazla demokratik inanç düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

Özgürlük boyutunda farklılık eğitim denetmenleri ile öğretmenler arasındadır. Eğitim denetmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerine ilişkin özgürlük boyutundaki ortalama puanları öğretmenlere göre daha düşüktür. Bu durum eğitim denetmenlerinin özgürlük boyutunda daha fazla demokratik inanç düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

Adalet boyutunda farklılık eğitim denetmenleri ile yöneticiler arasındadır. Eğitim denetmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerine ilişkin adalet boyutundaki ortalama puanları diğer iki gruba göre daha düşüktür. Bu durum eğitim denetmenlerinin adalet boyutunda daha fazla demokratik inanç düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

Eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeyleri öğretmen ve yöneticilere göre üç boyutta da daha yüksek çıkmıştır. Bu durum eğitim denetmenlerinin sınavla seçilmesi, eğitim denetmeni yardımcılığı döneminde kuramsal ve uygulamaya dönük eğitime tabi tutulmaları nedeniyle, yönetici ve öğretmenlere göre işbaşında ve hizmetçi eğitim yoluyla aldıkları eğitimlerin demokratik bilinç ve tutuma yol açtığı söylenebilir.

Mesleki Kıdeme Göre Demokratik İnanç Düzeyi

Tablo 2: Mesleki Kıdeme Göre İlköğretim Okulu Öğretmenleri, Yöneticileri ve Eğitim Denetmenlerinin Demokratik İnanç Düzeyleri

Boy	1-10 (1)			11-20 (2)			21 ve üstü (3)			F	P**	Gruplar Arası Fark (Tukey)
	n	\bar{x}	SS	n	\bar{x}	SS	n	\bar{x}	SS			
Eşitlik	170	28,8	6,2	205	27,9	6,4	114	29,5	7,7	2,2	,108	
Özgürlük	170	25,7	6,5	205	23,6	6,2	114	26,0	8,1	6,3	,002	1-2 2-3
Adalet	170	13,8	4,0	205	12,5	3,7	114	13,9	4,8	6,5	,002	1-2 2-3

Tablo 2'de; mesleki kıdem değişkenine göre ilköğretim öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek üzere yapılan ANOVA testine göre; demokratik olmayan inanç düzeyleri eşitlik ($F=2,2$, $p=.108$) boyutunda farklılaşmamaktadır. Özgürlük ($F=6,3$, $p=.002$) ve adalet ($F=6,5$, $p=.002$) boyutlarında ise farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucuna göre; farklılık özgürlük ve adalet boyutunda 11-20 yıllık kıdem ile 1-10 ve 21 ve üstü yıllık kıdem arasındadır.

11-20 yıl arası kıdeme sahip ilköğretim okulu öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerine ilişkin ortalama puanları diğer iki kıdem gruplarına göre daha düşüktür. Bu durum 11-20 yıllık kıdeme sahip olanların daha fazla demokratik inanç düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

İlköğretim okulu öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin “1-11” ve “21 ve üstü” yıllık kıdeme sahip oldukları dönemde daha az demokratik inanç düzeyinde görüş belirtmeleri düşündürücüdür. İlköğretim okulu öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin mesleğin ilk ve son yıllarında daha az demokratik inanca sahip oldukları söylenebilir. Bu durum gözönüne alınarak çalışanlara daha demokratik çalışma imkanı ve ortamı sağlanmalıdır. Meslekte 11-20 yıl arası demokrasi bilinci ve uygulamalarının yüksek olduğu söylenebilir. Eşitlik boyutunda demokratik inanç düzeyinin üç dönemde de düşük çıkması düşündürücüdür. İlköğretim öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin demokrasi kültürüne sahip olup her hal ve durumda uygulayıp model olabilmeleri için sürekli bir eğitime gereksinimleri vardır.

Branşlara Göre Demokratik İnanç Düzeyi

Tablo 3: Branşlarına Göre İlköğretim Okulu Öğretmenleri, Yöneticileri ve Eğitim Denetmenlerinin Demokratik İnanç Düzeyleri

Boyutlar	Sosyal Bilimler (1)			Fen Bilimleri (2)			Beceri ve Kültür (3)			Yabancı Dil (4)			Sınıf Öğrt. (5)			F	P**	Gruplar Arası Fark (Dunnett C)
	n	\bar{x}	ss	n	\bar{x}	ss	n	\bar{x}	ss	n	\bar{x}	ss	n	\bar{x}	ss			
Eşitlik	109	29,2	6,4	71	29,5	6,5	56	30,1	5,9	24	30,8	7,1	229	27,4	6,8	3,7	,005	3-5
Özgürlük	109	25,9	6,9	71	26,3	6,1	56	25,9	6,3	24	27,4	6,4	229	23,5	7,0	4,9	,001	1-5 2-5
Adalet	109	13,3	4,5	71	14,4	3,9	56	14,6	3,4	24	12,8	4,0	229	12,6	4,1	4,4	,002	2-5 3-5

Tablo 3'te; branş değişkenine göre ilköğretim okulu öğretmen, yönetici ve eğitim denetmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek üzere yapılan ANOVA testi analizine göre; demokratik olmayan inanç düzeyleri eşitlik ($F=3,7$, $p=.005$), özgürlük ($F=4,9$, $p=.001$) ve adalet ($F=4,4$, $p=.002$) boyutlarında farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Dunnett C testi sonucuna göre; eşitlik boyutunda farklılık sınıf öğretmenleri ile beceri ve kültür dersleri öğretmenleri arasındadır. Sınıf öğretmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerine ilişkin eşitlik boyutundaki ortalama puanları diğer branşlara göre daha düşüktür. Bu durum sınıf öğretmenlerinin eşitlik boyutunda daha demokratik inanç düzeylerine sahip olduklarını göstermektedir.

Özgürlük boyutunda farklılık ise, sınıf öğretmenleri ile sosyal bilimler ve fen bilimleri öğretmenleri arasındadır. Sınıf öğretmenleri demokratik olmayan inanç düzeylerine ilişkin özgürlük boyutundaki ortalama puanları diğer branşlara göre daha düşüktür. Bu durum sınıf öğretmenlerinin özgürlük boyutunda daha fazla demokratik inanç düzeylerine sahip olduklarını göstermektedir.

Adalet boyutunda farklılık, sınıf öğretmenleri ile beceri ve kültür ve fen bilimleri öğretmenleri arasındadır. Sınıf öğretmenlerinin demokratik olmayan inanç düzeylerinin özgürlük boyutundaki ortalama puanları diğer branşlara göre daha düşüktür. Bu durum sınıf öğretmenlerinin özgürlük boyutunda daha fazla demokratik inanç düzeyine sahip olduklarını göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin her üç boyutta da demokratik olmayan inanç düzeyleri düşük çıkmıştır. Bu durum sınıf öğretmenlerinin diğer branşlara göre daha fazla demokratik inanç düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, Güleç ve Balçık'ın (2009) araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Sınıf öğretmenlerinin demokratik inanç düzeylerinin yüksek çıkması sevindirici bir sonuç olmakla birlikte diğer branşların düşük çıkması da düşündürücü görülmektedir. Bu durumun sınıf öğretmenlerinin son yıllarda uygulamaya konulan öğrenci merkezli, yapılandırmacı öğretim programlarına uygun davranış geliştirdiğinin bir göstergesi olduğu söylenebilir.

Sonuçlar ve Öneriler **Sonuçlar**

Eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeyleri öğretmen ve yöneticilere göre üç boyutta da daha yüksek çıkmıştır. Eğitim denetmenlerinin sınavla seçilmesi ve eğitim denetmeni yardımcılığı sürecinde işbaşı ve hizmetiçi eğitimlere katılmalarının demokrasi bilincini geliştirdiği söylenebilir. İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlere göre demokratik inanç düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Şeker ve Topsakal'ın (2011) yapmış olduğu araştırma bu sonucu destekler niteliktedir.

İlköğretim okulu öğretmenleri, yöneticileri ve eğitim denetmenlerinin "1-11" ve "21 ve üstü" yıllık kıdeme sahip oldukları dönemde daha az demokratik inanç düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. İlköğretim okulu öğretmenleri, yöneticileri ve eğitim denetmenlerinin mesleğe başladıkları ilk yıllarda ve emekliliğe yaklaştıkları yıllarda daha az demokratik tutum sergiledikleri söylenebilir.

Araştırmaya katılanların mesleki kıdemi 11-20 yıl arası olanların demokratik inanç düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Bir araştırmada, öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutum düzeyleri ve benimsedikleri demokratik değerlerin öğretmenlerin mesleki kıdem düzeylerine göre bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur (Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar, 2006). Başka bir araştırmada, öğretmenlerin, öğrencilere demokratik davranış kazandırma yeterliliklerinin cinsiyet, yaş, medeni durum, mezuniyet durumu mesleki kıdem, okulun bulunduğu sosyo-ekonomik durumu, ders verilen sınıflardaki öğrenci sayısı ve branş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde değiştiği görülmüştür (Ümmet, Ünal ve Merdan, 2009). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin kullandıkları etkinliklerin mesleki kıdemlere göre farklılaştığı bulunmuştur. İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinin ilköğretim okullarında örgütsel demokrasiyi benimseme ile ilgili görüşlerinde anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur (Şeker ve Topsakal, 2011). Genç (2006) ilköğretim okulu öğretmenlerinin demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde kullandıkları etkinliklere ilişkin araştırmasında mesleki kıdemi 6-10 yıl olan ilköğretim öğretmenlerinin demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde kullandıkları etkinlikler ile 21 yıl ve üzeri mesleki kıdemi olan ilköğretim okulu öğretmenlerinin bu konudaki görüşleri arasında 21 yıl ve üzeri mesleki kıdemi olan öğretmenlerin görüşleri lehine farklılaştığını bulmuştur. Genç'in (2006) elde ettiği sonuç bu araştırma bulgularına ters düşmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin diğer branşlara göre ve eğitim denetmenlerinin her üç boyutta da daha fazla demokratik inanç düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Bazı araştırmalara göre, öğretmenlerin demokratik inanç düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadın öğretmenlerin eşitlik ve adalet alt boyutlarında erkek öğretmenlere göre daha fazla demokratik inanca sahip olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir (Kesici, 2006, 2008; Shechtman, 2002; Güleç ve Balçık, 2009). Bir araştırmada sınıf öğretmenlerinin branş öğretmenlerine göre örgütsel demokrasi hakkında daha fazla olumlu düşünceye sahip oldukları saptanmıştır (Şeker ve Topsakal, 2011). Başka bir araştırmada okulların bulunduğu sosyo-ekonomik duruma bağlı olarak sınıf öğretmenlerinin sınıfta ve okulda öğrencilerin uyması gereken kuralları belirlerken öğrencilerle birlikte belirlenmesine ilişkin öğretmen görüşleri şu şekilde belirlenmiştir: düşük sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda %25 “bazen”, %25 “sık sık” ve %50 “her zaman”; orta düzeyde %10 “nadiren”, %15 “bazen”, %55 “sık sık” ve %20 ise “her zaman”; üst düzeyde ise, %50 “sık sık” ve %50 “her zaman” kuralların öğrencilerle birlikte belirlediklerini ifade etmişlerdir (Güleç ve Balçık, 2009). Davis’in (2010) araştırmasında öğretmenlerin %90’ı (%62 tamamen kabul ediyorum, %28’i kabul ediyorum) demokratik sınıfın önemini kabul etmektedir. Davis (2010) demokrasinin üç (eşitlik, özgürlük ve adalet) temel değerlerinin önemini sorduğu öğretmenlerin; Eşitlik (bütün öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılama, katılımda fırsat eşitliği, öğrencileri aktif kılma ve söz vermede eşitlik, açık iletişim ve farklılıklara saygı), Adalet; (tutarlı olmak, öğrencileri dinleme, kuralları adilce uygulama, karar almayı ve sorumluluğu paylaşma), Özgürlük; hakları kabul etme, saygı, ifade ve seçme özgürlüğü, öğrenci merkezli öğrenme) %100 eşitlik ve adaleti, %86’sı ise özgürlüğü kabul ettiğini belirtmektedir. Kesici (2008) öğretmenlerin cinsiyet ve kontrol odağına göre demokrasi inanç düzeylerini belirlemiştir. Araştırma sonucu genel olarak öğretmenlerin demokrasi inanç düzeylerinin düşük çıktığı, kadın öğretmenlerin eşitlik ve adalet boyutunda erkeklerden daha yüksek bulunduğu, toplam demokratik öğretmen inanç puanları ve özgürlük alt boyutunda cinsiyet farkı olmadığı bulunmuştur.

İlköğretim okulu öğretmenleri, yöneticileri ve eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Ancak, araştırma sonucunda, ilköğretim okulu öğretmenleri, yöneticileri ve eğitim denetmenlerinin demokratik inanç düzeylerinin “orta” düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu durum, ilköğretim çalışanlarının demokratik değerlere inanç düzeyinin daha da yetkin hale getirilmeleri ihtiyacını doğurmaktadır.

Öneriler

İlköğretim okullarında görevli yöneticiler ve branş öğretmenlerine demokrasi kültürünü kazandıracak nitelikte hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimler verilmelidir. Demokrasi kültürünün öğretilmesi ve yaşanması için uygun imkan ve ortamlar sağlanmalıdır. Yabancı dil, fen bilimleri, sosyal bilimler, beceri ve kültür dersleri öğretmenlerinin demokratik inanç düzeyleri düşük çıkmıştır. Branş öğretmenleri öncelikli olmak üzere, tüm ilköğretim okulu öğretmenleri, yöneticileri ve eğitim denetmenlerine demokrasi bilincini oluşturacak, demokrasiyi bir yaşam biçimi haline getirmelerine yardımcı olacak yayın (kitap, dergi, CD vb) desteği sağlanmalı ve sosyal etkinliklere katılımları özendirilmelidir.

Kaynakça

- Akgün, B. (2003) "Küreselleşme, sanal siyaset ve e-demokrasi", *Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi*. (Derleyen;M.Akif Çukurçayır). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aydın, İ. P.(2001). *Yönetmel mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: Pegem A Yayını.
- Aydın, A. (2000). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Bursalıoğlu, Z. (1991). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem yayını.
- Carlin, R. E. ve Singer, M.M. (2011). Support for Polyarchy in the Americas. *Comparative Political Studies*, 44(11), 1500–1526.
- Çetin, H. (2002). Liberalizm temel ilkeleri. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(1).
- Davis, M. H. (2010). Practicing democracy in the NCLB elementary classroom. *School of Education and Counseling Psychology Dominican University of California*. (Unpublishing Master Thesis).
- Ertürk, S. (1986). *Türkiye'deki bazı eğitim sorunları üzerine düşünceler*. Ankara: Gül yayınevi.
- Frank, S. ve Huddleston, T. (2009). *Schools for society: Learning democracy in Europe. Ahandbook of ideas for action*. Network of European Foundations. Alliance Publishing Trust London. (Çev: Sühan Muratlı, Ayşe Berktaş Hacımırzaoğlu, 2011) Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi.
- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 171, 43-54.
- Güleç, S. ve Balçık, E. G. (2009). An examination of democratic attitudes of primary school teachers. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy (BJSEP)*, 3 (2), 173-194.
- Gürsel, M. (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* (8. Baskı). Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Karadağ, E., Baloğlu, N. ve Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (12), 65-82.
- Karagiorgi, Y. (2011). On democracy and leadership: from rhetoric to reality. *International Journal of Leadership in Education*, 14(3), 369-384.
- Karagöz, S. ve Kesici, Ş. (1998). *Demokrasi ve insan hakları eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Karslı, M.D. (2006). *Etkili okul yöneticiliği*. İstanbul: Morpa.
- Kesici, Ş. (2006). Demokratik olmayan öğretmen inanç ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması: Cinsiyete göre demokratik olmayan öğretmen inançlarının karşılaştırılması [Reliability Study of the Turkish Version of the Non-Democratic Teacher Belief Scale]. *Eğitim Araştırmaları[Eurasian Journal of Educational Research]*, 24, 143-152.
- Kesici, Ş. (2008). Democratic teacher beliefs according to the teacher's gender and locus of control. *Journal of Instructional Psychology*, 35(1), 62-69.
- Kuzgun, Y.(2000). "Eğitimde kendini gerçekleştirme". *Sınıfta Demokrasi*.(Editör: Ali Şimşek), Ankara: Eğitimsen Yayınları.
- Mandelbaum, M. (2008). *Democracy's good name*. New York: Public Affairs.
- Marri, A.R. (2003). Multicultural democracy: Toward a better democracy, *Intercultural Education*, 14(3), 263-277.

- Oswald, M. ve Engelbrecht, P. (2004). High school educators' democratic values as manifested in their educational practice and attitudes towards inclusive education, *Education as Change*, 8(2), 4-32.
- Selvi, K. (2006). Developing a teacher trainees' democratic values scale: Validity and reliability. *Social Behavior and Personality*, 34(9), 1171-1178.
- Shechtman, Z. (2002). Validation of the democratic teacher belief scale (DTBS). *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 9, 363-377.
- Şeker, G. ve Topsakal, C. (2011). Yönetici ve öğretmen algılarına göre ilköğretim okullarında örgütsel demokrasinin benimsenme ve uygulanabilme düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1203-1227.
- Tamer, G. M. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi (Demokratik okul yönetimi). *Millî Eğitim Dergisi*, 192, 7-25.
- Ümmet, D., Ünal, S. ve Merdan, T. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin öğrencilere demokratik davranış kazandırma yeterlilikleri. *XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı* (Sözlü bildiri), İzmir.
- Yılmaz, A. (2000). *Modern demokrasi gelişimi ve sorunları*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

VIEWS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS, ADMINISTRATORS AND EDUCATION INSPECTORS ON DEMOCRATIC BELIEF LEVELS

Atila YILDIRIM*

Abstract

Democracy, in recent years, has become one of the most commonly spoken issues in both Turkey and all over the world. Although different meanings are ascribed to the concept of democracy, they are generally accepted positively. Democracy, also known as the regime, becomes the lifestyle each passing day. Democracy does not happen by itself, there has to be effort for that. Education is an indispensable tool in composition and development of democracy. The aim of this study is to determinate the views of primary school teachers, administrators and education inspectors on democratic belief levels. The sample of the study, which has been determined with random sampling method, consists of 59 education inspectors, 359 teachers, 71 administrators who are attendants in Konya city centre primary schools. According to views of those who participated in the research, it has been ascribed that depending on the duty, education inspectors' views on democratic belief levels are higher as well as classrooms teachers and those who have 11-20 years of education service experience depending on branches and occupational seniority.

Key Words: Democracy, primary education, teacher, administrator, educational inspector

* Assistant Prof. Dr., Necmettin Erbakan University Konya, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education